

پژوهشگران مستقل

به قراردادهای صنعتی رونق می‌دهند

زهرا رمانی
خبرنگار گروه دانشگاه

مشکلات ریز و درشت صنعتی و غیرصنعتی کشور و سهم اندک دانشگاه‌ها در ارائه راهکارهای عملی و علمی موضوعی است که طی سال‌های اخیر و با افزایش تحریم‌ها، بیش از پیش به چشم آمده است. از طرف دیگر بالا رفتن هزینه‌ها و وابستگی کامل دانشگاه‌ها به بودجه‌های نفتی باعث شده وضعیت آنها طی سال‌های اخیر از لحاظ منابع مالی با چالش‌های جدی همراه شده و طبیعتاً فشار مضاعفی به بودجه عمومی برای رفع نیازهای مالی آن‌ها وارد شود. اتفاقی که باعث

اصلی‌ترین چالش در افزایش تعداد قراردادهای پژوهشی در دانشگاه‌ها از نگاه شما چیست؟

در پاسخ به این سوال باید مقدمه‌ای را بگویم. مسئله اول اینکه در حوزه ارتباط صنعت و دانشگاه دو دیدگاه متفاوتی وجود دارد. نباید فراموش کرد که زبان صنعت، زبان محصول است و صنعت نباید زمان زیادی را منتظر بماند تا به محصولی دست پیدا کند؛ چرا که اتفاقاً می‌خواهد در کمترین زمان ممکن به خواسته‌اش برسد. همچنین صنعت نمی‌تواند گلوگاه داشته باشد؛ چرا که در این صورت خط تولیدش متوقف می‌شود و به همین دلیل زمان برای صنعت از اهمیت بالایی برخوردار است. به همین دلیل است که می‌بینیم بعضاً اگر محصولی حتی با کیفیت پایین‌تر به دست صنعت برسد، ترجیح صنعت آن است که از این محصول استفاده کرده و منتظر رسیدن به محصول با کیفیت نماند اما در طرف دیگر، دانشگاه‌ها زبان علم و دانش را دنبال می‌کنند و این مسئله هم در مقطع تحصیلات تکمیلی نمود بیشتری دارد، همچنین مدت زمان به نتیجه رسیدن پروژه‌ها نسبت به صنعت طولانی‌تر است. از همه اینها که بگذریم، مسئله مهم دیگر آن است که وقتی پروژه‌ای در دانشگاه‌ها تعریف می‌شود، نیازمند آن است که در مرز علم حرکت کند. این هم خاصیت دانشگاه است که تفاوت اصلی با صنعت دارد. یعنی گاهی اوقات به دلیل اینکه صنعت در علم

شده تا رئیس‌جمهور در مراسم آغاز سال تحصیلی آب پاکی روی دست دانشگاه‌ها ریخته و از آنها بخواهد برای رفع نیازهای مالی‌شان به سمت درآمد‌های اختصاصی حرکت کنند. درآمدهایی که هرچند امروز عمده آن از حوزه آموزشی تأمین می‌شود، اما واقعیت آن است که با مدل آموزشی کنونی بعید است آورده‌چندانی را برای دانشگاه‌ها به ارمغان آورد. قراردادهای پژوهشی و کسب درآمد از ما حاصل علمی دانشگاه، مسیر دیگری است که می‌تواند ضمن آورده‌های قابل توجه مالی، مشکلات بخش‌های صنعتی و غیرصنعتی را حل کند؛ هرچند رسیدن به آن هم با موانع خاص خود را دارد. از یک طرف صنایع تمایلی به رفع و رجوع کردن مشکلات‌شان از طریق صنعت ندارند

از لحاظ زمانی عقب‌تر از دانشگاه است، بعضاً دانشی که در دانشگاه تعریف می‌شود، طرفداری در صنعت ندارد و همین خود یکی از مسائلی است که نزدیک شدن صنعت و دانشگاه را با سختی روبه‌رو کرده است.

نقش اساتید در بالا رفتن سهم قراردادهای پژوهشی را چقدر پررنگ می‌دانید؟
امروز اساتید دانشگاه یکی از وظایف خود و حتی هویت علمی‌شان را ارتباط با صنعت می‌دانند و تلاش می‌کنند هر چه بیشتر بتوانند این ارتباط را تقویت کنند. به خصوص نسل جدید اساتید این مسئله را سرلوحه کاری‌شان قرار داده‌اند. اما اینکه چطور می‌توان وضعیت این حوزه را تقویت کرد، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. نگاه کنبد امروز بخش قابل توجهی از بودجه دانشگاه‌های پیشرفته از محل وقف و بعضاً از طریق حمایت‌های دولتی صورت می‌گیرد، یعنی به جای اینکه دانشگاه وابسته به صنعت خصوصی شود به این حمایت‌ها وابسته است. مسئله دیگر اینکه بسیاری از صنایع ما در کشورهای پیشرفته، گرنت‌های خوبی را برای دانشگاه‌ها تعریف می‌کنند که برخی از این گرنت‌ها به اندازه کل بودجه پژوهشی دانشگاه‌های کشور است. قطعاً این رقم قابل توجهی می‌تواند منجر به خرید تجهیزات به‌روز و افزایش پشتوانه مالی دانشگاه‌ها شده و در مباحث دانشجویی برای حوزه آموزشی و رفاهی هزینه شود. قطعاً چنین گرنت‌هایی باعث می‌شود دانشگاه‌ها بتوانند از محققان ثابت بهره‌مند شوند، یعنی بتوانند حقوق کافی را به این محققان بدهند، درحالی‌که متأسفانه امروز در دانشگاه‌های ما بحث محققان ثابتی که بتوانند در کنار اساتید کار کرده و دارای حقوق ثابت باشند را نداریم.

صنایع چقدر رغبت به عقد قرارداد در عرصه‌های مختلف با دانشگاه‌ها دارند؟

قطعاً یکی از مولفه‌های اثرگذار برای افزایش این قراردادها، صنایع مادری‌اند که می‌توانند در کنار دانشگاه‌ها قرار بگیرند. البته ما می‌توانیم ابعاد متفاوتی از این حمایت‌ها را داشته باشیم. به طور مثال ما امروز ماده ۱۳ قانون جهش تولید دانش‌بنیان را داریم که به برخی از صنایع تکلیف می‌کند که اگر می‌خواهند برخی از هزینه‌کردهای مالیاتی را در کارهای پژوهشی مصرف کنند، این امکان را خواهند داشت البته به این شرط که چنین هزینه‌کردی را از طریق سامانه اعلام شده دنبال کنند، همچنین هر دانشگاهی هم می‌تواند تا یک سقف مشخصی از این قانون استفاده کند. اما چالش اساسی در این زمینه آن است که صنایع ما هنوز اعتماد کامل را به این ماده قانونی ندارند. به همین دلیل باید یک سری نهاد‌های بالادستی در اینجا کمک کنند و شاید بهتر است صندوق‌هایی در این زمینه شکل بگیرد. طبیعتاً صنایع بزرگی که گاهی با صدها میلیارد مالیات به دولت بدهند، باید بتوانند پروژه‌هایی را با دانشگاه‌ها تعریف کرده و بسیاری از این مباحث تحقیقاتی را به صورت پروژه‌های تحقیقاتی در دانشگاه‌ها تعریف کنند. اگر این اتفاق بیفتد یک جهش بسیار خوبی در قرارداد دانشگاه‌ها رخ می‌دهد. قطعاً همین که قرارداد‌های صنعتی به دانشگاه‌ها سرازیر شوند، بسیاری از دانشجویان تحصیلات تکمیلی شرایط متفاوتی خواهند داشت. مسئله مهم آن است که ما باید به این سمت برویم که محققان ثابتی را در دانشگاه‌ها داشته باشیم، یعنی دانشگاه باید بتواند با چنین محققانی قرارداد ببندد تا از این طریق بتوانیم از خدمات آنها استفاده کنیم. مسئله دیگر آنکه این محققان می‌توانند به عنوان یک پشتوانه اساسی به اساتید دانشگاه‌ها کمک کرده و کارهای تحقیقاتی و صنعتی اساتید را بیشتر از قبل جلو ببرند.

چرا تا امروز ماده ۱۳ قانون جهش تولید دانش‌بنیان آنطور که باید مورد توجه صنایع و دانشگاه‌ها قرار نگرفته است؟

اتفاق مهمی که باید بیفتد، آن است که این ماده قانونی باید به عنوان یک تکلیف محسوب شود. مسئله بعدی نیز مأموریت‌گرا کردن دانشگاه‌هاست

و به نظر می‌رسد نبود ادبیات مشترک بین این دو بازیگر باعث شده عملاً شرایط به نفع هیچ‌کدام حرکت نکند. مسئله‌ای که باعث شد به سراغ روح‌الله طالبی، معاون پژوهشی دانشگاه علم و صنعت برویم و از او درباره چرایی سطح اندک قراردادهای پژوهشی در دانشگاه‌ها و همچنین چگونگی بیرون رفتن از این وضعیت سوال کنیم. او معتقد است اگر رویه لازم، ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مختلف است تا از این طریق بتوان سرمایه صنایع کوچک را جمع و به دانشگاه‌ها تزریق کرد. طالبی می‌گوید اجرای ماده ۱۳ قانون جهش تولید دانش‌بنیان می‌تواند سهم قابل توجهی در افزایش انعقاد قراردادهای پژوهشی داشته باشد.

که می‌تواند بسیار اثرگذار باشد، یعنی باید حیطه کار دانشگاه‌ها مشخص شود تا صنایع مادر بتوانند در کنار این دانشگاه‌ها قرار بگیرند. در این شرایط هم دانشگاه و هم آن صنعت مادر می‌تواند از ارتباط مشترکی که وجود دارد نفع کافی را ببرد. شاید بد نباشد در اینجا به این مسئله هم اشاره کنم که استفاده از دانشگاه‌ها به عنوان نهاد‌های نظارتی در بسیاری از بحث‌های داوری به ویژه اتفاقاتی که در وزارت صمت برای خرید و ورود کالا‌های مورد نیاز می‌افتد، هم باید یکی از مواردی باشد که می‌تواند در این زمینه اثرگذار باشد، یعنی دانشگاه‌ها مشخص کنند که فلان محصول امکان تولید در داخل کشور را دارد یا خیر و این مسئله می‌تواند به بحث انعقاد قراردادهای پژوهشی کمک کند. همین که دانشگاه بتواند به عنوان ناظر سوم در برخی از این مسائل حضور داشته باشد رفقه‌رفته می‌توان برخی از معضلات و مشکلاتی که در کشور وجود دارد را رفع کرد.

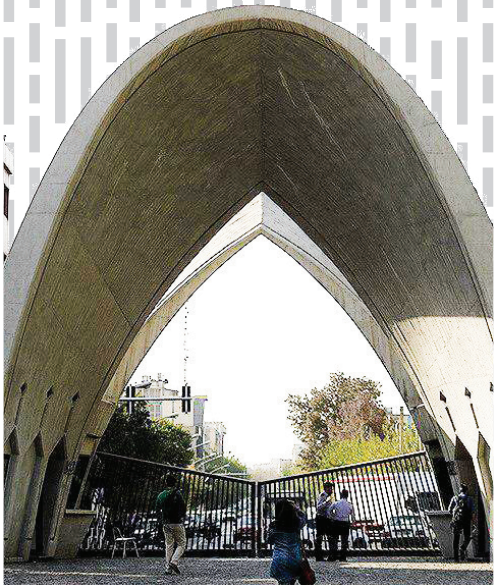
از نکات مهمی که باید به آن توجه ویژه کرد آن است که بسیاری از قراردادهای صنعتی که از طرف صنایع به دانشگاه‌ها واگذار می‌شود، بحث مفاسدحساب بیبیه باید به‌سرعت انجام شده و بیبیه‌ها بتوانند در اینجا نقش جابجی را داشته باشند. بالاخره اساتید و محققان ما در دانشگاه‌ها وقت‌شان را صرف کار علمی می‌کنند و مباحث مفاسدحساب که از طریق بیبیه‌ها انجام می‌شود مشکل‌ساز است. یعنی اگر یک قرارداد بخواهد چندین ماه معطل این اتفاق بماند قطعاً ناراضی‌هایی را ایجاد می‌کند.

فکر می‌کنید دانشگاه‌ها در آینده چقدر می‌توانند به سمت کاهش اتکا به بودجه‌های دولتی حرکت کنند؟

دانشگاه‌ها در آینده باید به سمت حل نیازهای اساسی کشور حرکت کنند؛ چراکه اگر این مراکز می‌خواهند اتکانشان را به بودجه‌های عمومی کشور کم کنند، ناچارند وظایفی که به عنوان نیازهای کشور برعهده آن‌ها گذاشته شده را به نحوه احسن انجام دهند. تحقق این مسئله هم نیازمند آن است که نیازهای موجود در صنایع مختلف به نوعی احصا شود. البته سامانه‌ها را در این زمینه داریم که به نظر می‌رسد اگر این سامانه بتواند توسعه بیشتری در راستای حل پروژه‌های کلان ملی داشته باشد تا از این طریق وزارتخانه‌های ذیربط هم نقش بیشتری را در این زمینه ایفا کنند، وضعیت به مراتب متفاوت‌تر خواهد شد. در هر حال ما هنوز در ابتدای مسیریم و بایستی تلاش‌های زیادی را انجام دهیم تا بتوانیم این چالش‌ها را تا حد امکان رفع و به برون داد واقعی برسیم. خوشبختانه دانشگاه‌ها در حوزه مرجعیت علمی که مورد تأکید همیشگی مسئولان هم بوده، توانستند به خوبی در چندین سال گذشته عمل کرده و رتبه‌های خوبی را در سطح منطقه و دنیا کسب کردیم، هرچند نباید این رسالت را کم‌رنگ کرد اما لازم است نیازهای کشور به عنوان پیونددهنده دانشگاه با صنعت و جامعه هم بیش از پیش مورد توجه قرار بگیرد.

مسیر میان‌بر برای تحقق این مسئله را چه می‌دانید؟

نکته‌ای که نمی‌توان از آن غفلت کرد، آن است که نهاد‌های سومی هم می‌توانیم به عنوان نهاد‌های رابط داشته باشیم که در چند سال گذشته صنایع دفاعی در این زمینه به خوبی ورود کرده و در کنار دانشگاه‌ها قرار گرفتند. یعنی اگر دانشجویان علاقه‌مند بودند که در این پروژه‌ها مشارکت داشته باشند، صندوق‌های مرتبط با صنایع دفاع به خوبی از این مسئله حمایت می‌کردند. از این رو معتقدم باید صندوق‌های مشخصی را داشته باشیم تا بتوانند حمایت‌های لازم را انجام دهند. مسئله غیرقابل انکار آن است که قطعاً تزریق بودجه از طریق صنایع کوچک به دانشگاه‌ها کار سختی خواهد بود اما اگر به سمت ایجاد چنین صندوق‌هایی در عرصه‌های مختلف برویم و بودجه صنایع کوچک را از طریق این صندوق‌ها جمع کنیم، حتماً اتفاقات خوبی در این عرصه خواهد افتاد. به همین دلیل معتقدم لازم است وزارت صمت و دیگر وزارتخانه‌ها هم از چنین ایده‌ای حمایت کرده و به سمت چنین صندوق‌هایی حرکت کنند.

معاون پژوهشی وزیر علوم به «فرهیختگان» خبر داد صندوق عتف یکصد میلیارد تومان به پژوهشگران اعطا کرد

صندوق شورای عالی عتف را باید یکی از صندوق‌های اصلی در تأمین منابع مالی برای انجام فعالیت‌های پژوهشی و رفع نیازهای مالی چنین فعالیت‌هایی دانست. صندوقی که از زمان تصویب اصل ایجاد آن در اسفندماه سال ۹۸ تا زمان آغاز به کار فعالیتش به صورت رسمی در آبان ماه ۱۴۰۲ نزدیک به ۴ سال زمان برد تا از این طریق فرصت طلایی برای حمایت از پروژه‌های مهم کشور از بین برود. از طرف دیگر بر اساس قانون بودجه قرار بود ۶۰ درصد از بودجه پژوهشی شرکت‌های دولتی و بانک‌ها به این صندوق واریز شود تا عملاً اعتبارات این صندوق به حد قابل قبولی برسد، اتفاقی که با حذف این بند در قانون بودجه امسال، عملاً تکلیف این صندوق هم در هاله‌ای از ابهام قرار گرفت.

پیمان صالحی، معاون پژوهشی وزیر علوم در گفت‌وگو با «فرهیختگان» درباره منابع این صندوق گفت: «تنها محلی که سال گذشته منابع مالی از طریق آن به صندوق شورای عالی عتف تزریق شد، همان قانون ۶۰ درصد بود؛ یعنی ۶۰ درصد بودجه پژوهشی شرکت‌های دولتی و بانک‌ها بود که مبلغی نزدیک به ۳۷۰ میلیارد تومان می‌شد؛ اما امسال چون این ماده قانونی را در بودجه نداشتیم، عملاً منابع جدیدی اضافه نشد. این موضوع به لایحه بودجه ۱۴۰۴ برگشت و همچنین ردیف بودجه صندوق هم احیا می‌شود. البته در حال رایزنی‌هایی با دولتیم تا بتوانیم منابع مالی پایدار را برای صندوق پیش‌بینی کنیم.» او ادامه داد: «نحوه هزینه‌کرد صندوق هم مشخص است، یعنی در بحث هزینه‌کرد ۶۰ درصد بودجه پژوهشی شرکت‌های دولتی و بانک‌ها مسیر آن پیش‌بینی شده است. یعنی شرکت‌ها و بانک‌ها، پولیث‌های پژوهشی‌شان فراخوان می‌شود و این فراخوان هم تعداد متفاوتی دارد و بعد از احصا، پروپوزال نهایی به دبیرخانه شورای عالی عتف اعلام و منابع مالی مورد نیاز آن نیز از طریق صندوق ظرف دو سه روز پرداخت می‌شود. تا امروز نیز نزدیک به ۱۰۰ میلیارد تومان از ۳۷۰ میلیارد تومان اعتبارات صندوق هم در همین راستا هزینه شده است.»

صالحی درباره فعالیت سامانه ساعت گفت: «این سامانه در حال حاضر فعال است و ما نیز تا امروز پروژه‌هایی داریم که برخی از آن‌ها دو یا سه سال طول می‌کشد. به همین دلیل این سامانه همچنان به فعالیت خود ادامه می‌دهد و این طور نیست که بگوییم فعالیت این سامانه متوقف شده است.» معاون پژوهشی وزارت علوم درباره دستاورد سامانه نان برای دانشگاه‌ها گفت: «نظام ایده‌ها و نیازها در برنامه هفتم و قانون بودجه امسال آمده و جایگاه آن کاملاً مشخص است. همچنین نزدیک به ۱۲ هزار نیاز در آن به ثبت رسیده و از طرف دیگر سیاست‌های تشویقی‌مان را به هم از طریق این سامانه دنبال می‌کنیم. یعنی در آیین‌نامه اعتبار ویژه دانشگاه‌ها که در تمام هیئت‌امناها هم مصوب شده، قید کردیم که اگر پایان‌نامه یا رساله‌ای از طریق این سامانه مصوب شود، برای دریافت اعتبار ویژه ضریب دو یا سه برابری پیدا می‌کند.»

او بیان داشت: «به دانشگاه‌ها اعلام کردیم اگر فردی ۳ رساله دکتری و ۵ پایان‌نامه از این سامانه داشته باشد، پایه تشویقی دریافت خواهد کرد. یعنی امروز سیاست‌های تشویقی‌مان را به سمت این سامانه آورده‌ایم. یعنی امروز این سامانه بحث قانونی دارد و بر اساس مذاکراتی که صورت گرفته است، وزیر علوم نیز توجه ویژه‌ای دارد. امیدواریم در درازمدت با همکاری مجلس بتوانیم منابع مالی را در صندوق شورای عالی علوم تصویب کنیم تا به‌عنوان پشتیبان فعالیت‌های نان عمل کند.»

معاون پژوهشی وزیر علوم خاطر نشان کرد: «سامانه نان امروز بحث هم‌رسانی موضوع را با پژوهشگران در دانشگاه‌ها دنبال می‌کند، البته مباحث مالی هم از طریق این سامانه به دانشگاه‌ها می‌رسد، اما امروز نمی‌توان آمار دقیقی از این حوزه ارائه کرد.»

انتقاد رسانه‌ها از روند اطلاع‌رسانی اخبار معاونت علمی

نحوه عجیب انتشار اخبار از سوی وبسایت معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان طی روزهای اخیر حواشی قابل توجهی را متوجه این معاونت مهم در عرصه علم و فناوری کشور کرده است؛ اتفاقی که با واکنش رسانه‌ها همراه شده است، به طوری که خبرگزاری «ایسنا» در گزارشی درباره نحوه انتصاب رئیس سازمان ملی هوش مصنوعی با انتقاد از شیوه انتشار اخبار از سوی معاونت نوشت: «اخبار مرتبط با خارج شدن وی‌اعدم خروج سازمان هوش مصنوعی از ذیل معاونت علمی ریاست جمهوری ابتدا از سوی یکی از خبرگزاری‌ها منتشر شد، فارغ از اینکه این خبر صحیح داشته‌باشد یا خیر، معاونت علمی ریاست جمهوری تکذیبیه‌ای خبریله نقل از یکی دیگر از خبرگزاری‌ها در سایت خود قرار داد و این سؤال را مطرح می‌کند که معاونتی که خود هویت مستقل دارد، چرا تکذیبیه‌ای به نقل از خبرگزاری دیگری در سایت خود قرار داده است؟» البته اینتها واکنش به این اتفاقات نبود؛ چراکه خبرگزاری مهر هم با انتقاد از نحوه اطلاع‌رسانی درباره انتصاب مدیران جدید این معاونت نوشت: «یکم آبان ماه در خبری که در سایت معاونت علمی قرار گرفت، اعلام شد که مراسم تکریم و معارفه جمعی از معاونان و مدیران برگزار شد. اکنون با گذشت پنج روز از برگزاری مراسم تکریم و معارفه، هنوز برخی مدیران جایگزین معرفی نشده‌اند و اخبار انتصابات جدیدی خروجی سایت معاونت قرار نگرفته است؛ از همین رو علت تعلل معاونت در اعلام این انتصابات مشخص نیست.»

دانشگاه